

ΓΕΛ ΜΟΙΡΩΝ

Project α΄ Τετραμήνου 2013 – 2014
«Απονομή Δικαιοσύνης στην αρχαία Ελλάδα»
Υπόθεμα:
«Απονομή Δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα»

Μαθητές:

Παπαδάκη Μαρία Β3
Ρουκουνάκης Μιχάλης Β3
Τσικριτσάκη Μήνα Β4
Χουστουλάκη Αγγελική Β4

Υπεύθυνη καθηγήτρια:
Ευτυχία Καλοχριστιανάκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

➤ Πρόλογος.....	3
➤ Εισαγωγή.....	4
➤ Το δικαστήριο της Ηλιαίας.....	5
➤ Η Εκκλησία του Δήμου.....	10
➤ Τα Φονικά Δικαστήρια.....	14
➤ Η Βουλή των Πεντακοσσίων.....	18
➤ Διαδικασία της Δίκης.....	20
➤ Επίλογος.....	25
➤ Βιβλιογραφία-Δικτυογραφία.....	26

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο Γενικό Λύκειο Μοιρών κατά το α΄ τετράμηνο του σχολικού έτους 2013-2014 υλοποιήθηκε η παρούσα ερευνητική έκθεση για το θέμα: «Απονομή της δικαιοσύνης στην Αρχαία Ελλάδα» με το υπόθεμα «Απονομή της δικαιοσύνης στην Αρχαία Αθήνα». Για την εργασία συνεργαστήκαμε ομαδικά οι μαθητές: Παπαδάκη Μαρία, Ρουκουνάκης Μιχάλης, Τσικριτσάκη Μήνα και Χουστουλάκη Αγγελική. Δημιουργήσαμε λοιπόν την ομάδα «Οι δικασταί» και εργαζόμενοι συλλογικά, καθένας με τη δική του προσωπική προσπάθεια συνέβαλλε στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απονομή της δικαιοδύνης στην Αρχαία Ελλάδα διέφερε από πόλη σε πόλη. Στόχος της δικής μας ομάδας λοιπόν είναι να ασχοληθεί και να μελετήσει την απονομή της δικαιοσύνης ειδικότερα στην πόλη της Αθήνας τον 5ο-4ο αιώνα π.Χ. Οι έλληνες ως λαός φιλόδικος είχαν αναθέσει την απονομή της δικαιοσύνης σε πλήθος οργάνων που δρούσαν την εποχή εκείνη στην Αθήνα. Το κυρίαρχο δικαστήριο της Αθήνας ήταν αυτό της Ηλιαίας, στο οποίο διακρίνεται καθαρά η κυριαρχία του λαού, ενώ οι ανθρωποκτονίες βρίσκονταν στην αρμοδιότητα των <<φονικών>> δικαστηρίων, με σπουδαιότερο αυτό του Αρείου Πάγου. Παράλληλα δικαστικές αρμοδιότητες διατηρούσε και η Εκκλησία του Δήμου και η Βουλή των Πεντακοσίων. Δυνατότητα να γίνει δικαστής είχε ο κάθε πολίτης, γι' αυτό και οι δικαστές δεν ήταν επαγγελματίες. Η διαδικασία μιας αθηναϊκής δίκης ήταν περίπλοκη και περνούσε από αρκετά στάδια μέχρι την έκδοση της τελικής απόφασης. Στόχευε όμως τόσο στην ισότητα των διαδίκων όσο και στην αντικειμενική και ανεπηρέαστη απόφαση των δικαστών, οι οποίοι έκριναν ελεύθερα σύμφωνα με τη συνείδησή τους και τους νόμους και ψήφιζαν μυστικά.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΗΛΙΑΙΑΣ

Το κατεξοχήν όργανο της απονομής της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα ήταν το δικαστήριο της Ηλιαίας. Το λαϊκό αυτό δικαστήριο κατείχε τεράστια σε σημασία θέση στην πόλη. Ιδρύθηκε από το Σόλωνα στις αρχές του 6ου π. Χ αι, ο οποίος και της έδωσε απλώς μια δικαιοδοσία εφέσεως, που της εξασφάλιζε το δικαίωμα να ελέγχει τις αποφάσεις των αρχόντων, όχι όμως και του Αρείου Πάγου. Μόνο μετά τη μεταρρύθμιση του 462 π.Χ μεταβιβάστηκε οριστικά στον λαό η δικαστική αρμοδιότητα και έγινε ευδιάκριτη η μεταβίβαση της

“κυριαρχίας επί των νόμων” από τους άρχοντες στη “λαϊκή” δικαιοσύνη, στους δικαστές της Ηλιαίας και κατ' επέκταση σε ολόκληρο τον αθηναϊκό λαό. Έτσι ο αθηναϊκός λαός που ήταν ήδη “κύριος της πολιτείας” έγινε και “κύριος της δικαιοσύνης”. Άλλωστε, η βάση της νέας δημοκρατίας ήταν ο έλεγχος του κάθε πολίτη από το σύνολο των πολιτών, όπως και του συνόλου από τον ίδιο τον πολίτη. Ωστόσο, η απόδοση δικαιοσύνης από το δήμο ενόχλησε πάρα πολύ τους ολιγαρχικούς, οι οποίοι δυσφήμισαν με κάθε τρόπο το γεγονός αυτό, υπογραμμίζοντας ότι τη δικαιοσύνη στην Αθήνα την απένεμαν οι θήτες.

Ετυμολογικά η λέξη Ηλιαία προέρχεται από το επίθετο αλής που σημαίνει ολόκληρος, συγκεντρωμένος, μαζεμένος. Το ρήμα αλίζω σημαίνει συγκεντρώνω και Ηλιαία αρχικά σημαίνει τη συνάθροιση των πολιτών με σκοπό την απόδοση της δικαιοσύνης, ενώ αργότερα το όνομα αυτό δόθηκε και στο δικαστήριο.

--Σύσταση των δικαστηρίων της Ηλιαίας

Την Ηλιαία αποτελούσαν 6.000 κληρωτοί δικαστές, που ονομάζονταν ηλιαστές ομωμοκότες (ένορκοι). Η κλήρωση για την ανάδειξή τους γινόταν κάθε χρόνο από τους εννέα άρχοντες, μεταξύ όλων των πολιτών που είχαν συμπληρώσει τα τριάντα χρόνια της ηλικίας τους, δεν ήταν οφειλέτες του δημοσίου και δεν είχαν κηρυχθεί από την πολιτεία άτιμοι. Ανίκανοι επίσης για το λειτούργημα του ηλιαστή, που ήταν προαιρετικό, ήταν όλοι όσοι είχαν σοβαρά πνευματικά και σωματικά ελαττώματα. Τα 6.000 μέλη της Ηλιαίας προέρχονταν και από τις 10 φυλές της Αθήνας, γι' αυτό από καθεμία κληρώνονταν 600, από τους οποίους οι 500 ήταν τακτικά μέλη και οι 100 αναπληρωματικά. Οι 6.000 δικαστές φαίνεται πως σπάνια συνεδρίαζαν σε ολομέλεια. Η Ηλιαία συνεδρίαζε συνήθως με μικρότερη σύνθεση, σε τμήματα των 201, 301, κλπ. δικαστών, και ο αριθμός των δικαστών ποίκιλε ανάλογα με την φύση των υποθέσεων. Οι κοινές ιδιωτικές υποθέσεις δικάζονταν συνήθως από λιγότερους δικαστές, που ο αριθμός τους καθοριζόταν από την αξία του επιδίκου αδικημένου.

Ο μονός αριθμός των δικαστών έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις μεταξύ των μελετητών, αλλά καμία από τις υποθέσεις που διατυπώθηκαν δεν είναι απολύτως πειστική. Ο θεωρητικός λόγος της ύπαρξης μονού αριθμού δικαστών ήταν η αποφυγή ισοψηφίας. Στην πράξη όμως ο επιπλέον δικαστής δεν ήταν απαραίτητος γιατί σε περίπτωση ισοψηφίας η απόφαση ήταν υπέρ του κατηγορούμενου/εναγομένου και επομένως είναι δυσεξήγητη η παρουσία του.

--Συγκρότηση των δικαστηρίων

Την πρώτη φορά που κάποιος εκλεγόταν ηλιαστής στην αρχή του έτους, παρελάμβανε ένα είδος δικαστικής ταυτότητας, το δικαστικό πινάκιο. Επρόκειτο για μικρή πινακίδα (αρχικά μεταλλική και αργότερα ξύλινη) στην οποία ανέγραφε το όνομα του, το πατρώνυμο του και το όνομα του δήμου στον οποίο ανήκε. Στα πινάκια αυτά ήταν επίσης γραμμένα και ένα από τα δέκα πρώτα γράμματα της αλφαβήτου (από το Α έως Κ), που δήλωνε το τμήμα που ανήκε.

Οι εννέα άρχοντες με τον γραμματέα τους, σύμφωνα με την Αθηναίων Πολιτεία, διενεργούσαν την όλη κλήρωση των δικαστών. Η κλήρωση μεταξύ των υποψήφιων μελών κάθε δικαστηρίου (κάθε τμήματος) γινόταν με μια συσκευή που ονομαζόταν κληρωτήριο , μεταξύ των ηλιαστών που συγκεντρώνονταν πολύ πρωί στον χώρο της δίκης. Έτσι, όσοι δεν κληρώνονταν ως μέλη δικαστηρίων εκείνης της ημέρας μπορούσαν να ξαναγυρίσουν έγκαιρα στις προσωπικές ασχολίες τους. Ο τρόπος αυτός της εκλογής των δικαστών εξασφάλιζε, έως έναν βαθμό, την αντικειμενικότητα του δικαστηρίου, αφού ούτε οι ηλιαστές ούτε οι συνήγοροι γνώριζαν από πριν τον τόπο και τη σύνθεσή του. Το σύστημα αυτό της συγκρότησης των δικαστηρίων δεν ήταν ούτε εύκολο ούτε απλό. Σκοπός του όμως ήταν η διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών κάθε πολίτη να εκλεγεί δικαστής και η αποτροπή της νοθείας.

Η Ηλιαία δίκασε όλες τις εργάσιμες ημέρες του χρόνου εκτός από τις αποφράδες, δηλαδή τις τρεις τελευταίες κάθε μήνα. Αργούσε επίσης και τις ημέρες που συνεδρίαζε η Εκκλησία του Δήμου.

--Διαδικασία της δίκης

Ο ηγεμών του δικαστηρίου συγκέντρωνε τα παράπονα και τις υποθέσεις προς εκδίκηση και όριζε μέσω κλήρωσης από ποιο τμήμα και σε ποιο μέρος θα εκδικαζόταν η υπόθεση. Καθώς δεν υπήρχαν δικηγόροι, οι κατηγορούμενοι αναλάμβαναν οι ίδιοι την υπεράσπισή τους με τη βοήθεια ενός μόνο φίλου ή συγγενούς. Πολλές φορές, ανέθεταν τη συγγραφή ενός λόγου για την αγόρευσή τους σε έναν επαγγελματία λογογράφο π.χ. Ισοκράτης, Λυσίας κ.ά.. Από το βήμα αγόρευαν οι διάδικοι και οι συνήγοροί τους και, μετά τις αγορεύσεις, γινόταν η ψηφοφορία. Ο χρόνος των αγορεύσεων περιοριζόταν από ένα υδραυλικό χρονόμετρο, την κλεψύδρα. Κάθε ηλιαστής έπαιρνε δύο ψήφους, μία άτρητον (αθωωτική) και μία διάτρητον (καταδικαστική) και σε έναν χάλκινο αμφορέα που υπήρχε στο βήμα έριχνε την αποφασιστική, ενώ σε άλλον, ξύλινο, εκείνη που δεν χρησιμοποίησε. Σε περίπτωση ισοψηφίας το αποτέλεσμα ήταν αθωωτικό, γιατί θεωρούσαν ότι ψήφιζε υπέρ της αθωότητας του κατηγορούμενου η θεά Αθηνά. Η Ηλιαία δίκασε κάθε πολιτική και ποινική υπόθεση εκτός από τις υποθέσεις φόνου, τις οποίες δίκασε ο Άρειος Πάγος. Η Ηλιαία δίκασε επίσης και υποθέσεις μεταξύ

Αθηναίων και υπηκόων άλλων πόλεων. Οι ποινές που επέβαλλε ήταν χρηματικά πρόστιμα για πολιτικά και ορισμένα ποινικά αδικήματα, αλλά και θάνατος, στέρηση της ελευθερίας, αειφυγία και ατιμία μαζί με δήμευση της περιουσίας, για σοβαρά ποινικά εγκλήματα

--Δικαστική αποζημίωση (ηλιαστικός μισθός)

Οι ηλιαστές δεν ήταν επαγγελματίες δικαστές και είχαν περισσότερο τα χαρακτηριστικά των σημερινών ενόρκων παρά των δικαστών, ήταν δηλαδή κριτές. Από την εποχή του Περικλή καθιερώθηκε μια αποζημίωση (μισθός) για κάθε μέρα που περνούσε στα έδρανα του δικαστηρίου. Η αποζημίωση αυτή ανερχόταν σε 2 έως 3 οβολούς. Το μέτρο του δικαστικού μισθού αποτέλεσε μια μεγάλη καινοτομία, ήταν όμως και ένα μέτρο απαραίτητο γιατί ο αριθμός των δικαστικών υποθέσεων είχε αυξηθεί πολύ και δεν ήταν εύκολο να βρεθούν πολίτες πρόθυμοι να θυσιάζουν ολόκληρη τη μέρα τους στο δικαστήριο χωρίς κανένα όφελος. Ο ηλιαστικός μισθός αποτελούσε ένα αξιόλογο επιπλέον έσοδο για τους πολίτες, όμως για την πόλη ήταν ένα σημαντικό έξοδο.

--Όρκος των δικαστών

Κάθε χρόνο οι 6000 Αθηναίοι δικαστές έπρεπε να δώσουν ένα καθιερωμένο όρκο. Οι υποχρεώσεις των δικαστών σύμφωνα με τον όρκο τους ήταν οι εξής:

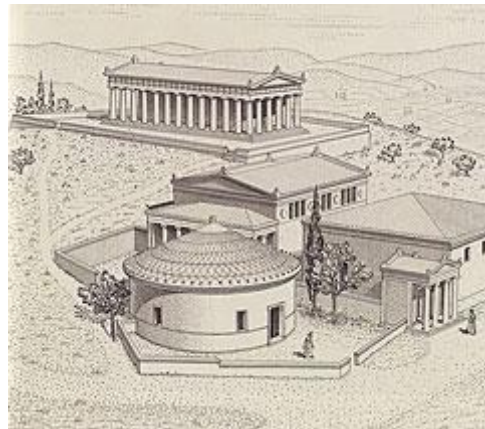
1. Να σέβονται τους νόμους και τα ψηφίσματα του δήμου της Αθήνας. Σε περίπτωση όμως που δεν υπήρχαν νόμοι, οι δικαστές δεσμεύονταν να δικάζουν σύμφωνα με την πιο δίκαιη γνώμη, την «δικαιότατην γνώμην».
2. Να προστατεύουν το αθηναϊκό δημοκρατικό πολίτευμα και να μη συμμετέχουν σε προσπάθειες για την ανατροπή του.
3. Να μην επιτρέπουν την κατάργηση των ιδιωτικών χρεών ούτε τη διανομή της γης.
4. Να σέβονται και να μην καταδικάζουν σε απέλαση τους ξένους ούτε τους μέτοικους και τους παρεπίδημους ξένους. «Παρεπίδημοι ξένοι» ήταν οι περαστικοί, οι ξένοι που δεν διέμεναν μόνιμα στην Αθήνα σε αντίθεση με τους μετοίκους που διέμεναν μόνιμα.

5. Να σέβονται όλες τις αρχές που ίσχυαν για τους αξιωματούχους της πόλης
6. Να μην δωροδοκηθούν με κανένα τρόπο
7. Να είναι αμερόληπτοι και να ακούνε προσεκτικά και τους δυο διαδίκους
8. Να ψηφίζουν αποκλειστικά για το ζήτημα το οποίο αφορά η δίωξη.

--Χώρος των δικαστηρίων

Αρχικά δεν υπήρχε ένα συγκεκριμένο κτήριο που στεγάζονταν τα δικαστήρια. Οι δίκες γίνονταν σε διάφορους χώρους. Κάποιοι από αυτούς ήταν το Παράβυστον, το Ωδείον, το Καινόν δικαστήριο, η Ποικίλη Στόα, το Θέατρο του Διονύσου και η Πνύκα. Τον 4 αι. π.Χ. όμως οι Αθηναίοι συγκέντρωσαν τα κτήρια των δικαστηρίων σε ένα ενιαίο χώρο στην αγορά.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Η εκκλησία του δήμου ήταν η συνέλευση, στην οποία συμμετείχαν όλοι οι ενήλικοι Αθηναίοι πολίτες. Αποτελούσε το σπουδαιότερο πολιτειακό όργανο της δημοκρατικής πόλης, καθώς έπαιρνε αποφάσεις για όλα τα σημαντικά θέματα, εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής.

Κάθε αθηναίος μετά το 18ο έτος της ηλικίας του μπορούσε να συμμετάσχει στην εκκλησία του δήμου. Όμως η ενεργός συμμετοχή του άρχιζε στο 20ο έτος της ηλικίας του. Τον 5ο αι. π.Χ. το πολιτικό σώμα ήταν διαιρεμένο σε τέσσερις εισοδηματικές τάξεις και

αποτελούνταν από 40.000 περίπου Αθηναίους. Παρ' όλα αυτά μόνο ένα μικρό ποσοστό του πολιτικού σώματος συμμετείχε στις συνεδριάσεις της Εκκλησίας του Δήμου. Η Εκκλησία του Δήμου αρχικά συνερχόταν δέκα φορές τον χρόνο. Αλλά αργότερα

πραγματοποιούσε μέχρι 40 συνελεύσεις. Τόπος των συνελεύσεων ήταν αρχικά η αγορά και στην συνέχεια ο λόφος της Πνύκας. Στις αρχές του 4ου αι π.Χ. καθιερώθηκε ένα ακόμη δημοκρατικό μέτρο, ο εκκλησιαστικός μισθός, μια αποζημίωση για την παρουσία στις συνελεύσεις της Εκκλησίας του Δήμου. Η καθιέρωση του μέτρου αυτού στόχευε να εξασφαλίσει ευρύτερη συμμετοχή των Αθηναίων στις συνελεύσεις του δήμου.

--Δικαστικές αρμοδιότητες

Από των 5ο και μέχρι τα μέσα του 4ου αι π.Χ. όταν δίκαιζε, είχε απεριόριστη εξουσία να επιβάλλει οποιαδήποτε ποινή κατά των ενόχων. Στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας του Δήμου υπάγονταν ειδικότερα, οι υποθέσεις που είχαν κινηθεί με τις ειδικές διαδικασίες 1)της εισαγγελίας,2) της προβολής και 3)της αποχειροτονίας.

Με εισαγγελία καταγγέλλονταν κυρίως εγκλήματα που αφορούσαν την ασφάλεια της πόλης, του πολιτεύματος ή του δημοσίου συμφέροντος. Η προβολή ήταν μια διαδικασία την οποία ασκούσε συνήθως κάποιος που επεδίωκε να πετύχει μια ευνοϊκή για αυτόν απόφαση της εκκλησίας του δήμου, ώστε να τη χρησιμοποιήσει σε μετέπειτα δίκη. Η αποχειροτονία ήταν η με ανάταση των χεριών καταψήφιση κάποιου άρχοντα με σκοπό την απομάκρυνση του από το αξίωμα.

1) εισαγγελία

Υπήρχαν τρία είδη εισαγγελίας:

α) η εισαγγελία που απευθυνόταν στη βουλή ή στην εκκλησία του δήμου, όταν επρόκειτο για σπουδαία δημόσια αδικήματα κατά της πόλης, όπως η κατάλυση της δημοκρατίας, η προδοσία και η δωροδοκία.

β) η εισαγγελία που απευθυνόταν στον επώνυμο άρχοντα για «κάκωση ορφανών και επικλήρων».

γ) η εισαγγελία που απευθυνόταν προς το σώμα των διαιτητών για πλημμελή εκτέλεση καθηκόντων κάποιου διαιτητή.

Δηλαδή με εισαγγελία μπορούσαν να διωχθούν τρεις κατηγορίες αδικημάτων: τα εγκλήματα κατά της ασφάλειας του κράτους, το αδίκημα της κακομεταχείρισης των ορφανών και των επικλήρων και η πλημμελής εκτέλεση καθηκόντων των διαιτητών. Για την πρώτη περίπτωση δηλαδή των εγκλημάτων που αφορούσαν την ασφάλεια της πόλης και του πολιτεύματος, είχε εφαρμογή ο εισαγγελικός νόμος.

Ο εισαγγελικός νόμος εφαρμοζόταν :

- α) σε περίπτωση απόπειρας ανατροπής του πολιτεύματος
- β) σε κάποιες πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις προδοσίας της πόλης
- γ) σε περίπτωση δωροδοκίας και διαφθοράς δημόσιου ρήτορα
- δ) σε περίπτωση απάτης του δήμου, δηλαδή ψεύτικης υπόσχεσης στον λαό
- ε) σε περίπτωση εφαρμογής κατ' αναλογία.

Η εισαγγελία μπορούσε να ασκηθεί είτε ενώπιον της Εκκλησίας του Δήμου είτε ενώπιον της Βουλής. Η εισαγγελία ενώπιον της Εκκλησίας του Δήμου αντιμετώπιζε πολύ γρήγορα τον δράστη , καθώς η καταγγελία γινόταν κατευθείαν στην Εκκλησία του Δήμου ή στη Βουλή. Εκτός από την ταχύτητα η δίωξη με εισαγγελία πρόσφερε στον καταγγέλλοντα ασφάλεια και ελευθερία δράσης. Ήταν δηλαδή μια διαδικασία που μπορούσε να ασκήσει οποιοσδήποτε Αθηναίος πολίτης ξένος ή ακόμη και δούλος. Η ασφάλεια της εισαγγελίας συνίστατο στο ότι και αν ακόμη η καταγγελία αυτή δεν κατόρθωνε να συγκεντρώσει το 1/5 των ψήφων των δικαστών, ο καταγγέλλων δεν θα πλήρωνε πρόστιμο 1000 δραχμών και ούτε θα δικαζόταν σε μερική ατιμία.

2) προβολή

Η προβολή ήταν μια διαδικασία σύμφωνα με την οποία ο καθένας (ο βουλόμενος) μπορούσε να ασκήσει δίωξη κατά του δράστη ενός αδικήματος που έβλαπτε την πόλη. Πριν την αγωγή μπορούσε να ζητήσει από την Εκκλησία του Δήμου την ηθική του ενίσχυση. Ο ασκών την προβολή προσδοκούσε να έχει μια καταδικαστική απόφαση της Εκκλησίας του Δήμου για τον καταγγελλόμενο, ώστε στη συνέχεια να τη χρησιμοποιήσει εναντίον του στο δικαστήριο για να ενισχύσει τους ισχυρισμούς του. Δικαίωμα έγγραφης μια προβολής στην ημερησία διάταξη της Εκκλησίας του Δήμου είχε οποιοσδήποτε Αθηναίος πολίτης ή μέτοικος.

3) αποχειροτονία

Ήταν το ενώπιον της Εκκλησίας του Δήμου προκαταρκτικό στάδιο της δίκης που ακολουθούσε την καταγγελία που είχε γίνει για έναν αξιωματούχο. Κάθε κρατικός λειτουργός για να συνεχίσει να ασκεί τα καθήκοντα του έπρεπε να τύχει επιχειροτονίας , "ψήφο εμπιστοσύνης" της Εκκλησίας του Δήμου. Συγκαλούσε τέσσερις συνελεύσεις , μια από αυτές η ονομαζόμενη κύρια εκκλησία είχε μεταξύ των θεμάτων τη ημερησία διάταξη την επιχειροτονία των αρχών, δηλαδή με την ψηφοφορία έγκριση της σωστής άσκησης των

καθηκόντων των αξιωματούχων. Αυτή η ψηφοφορία γίνονταν με ανάταση των χεριών. Κατά την διενέργεια της επιχειροτονίας ο δήμος εφόσον υπήρχε κάποια καταγγελία μπορούσε να αρνηθεί ψήφο εμπιστοσύνης σε έναν από τους κληρωτούς ή αιρετούς αξιωματούχους της Αθήνας εκείνου του έτους. Η θετική ψήφος της Εκκλησιάς του Δήμου(επιχειροτονία) σήμαινε τη διατήρηση του στρατηγού στο αξίωμα του. Η αρνητική ψήφος της Εκκλησιάς του Δήμου (αποχειροτονία) σήμαινε παύση των καθηκόντων του στρατηγού μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης του. Συνεπώς αν το δικαστήριο αποφάσιζε ότι ο αξιωματούχος ήταν ένοχος , τότε η παύση του μετατρεπόταν σε οριστική καθαίρεση και παράλληλα του επιβαλλόταν η προβλεπόμενη για το αδίκημα ποινή. Αν όμως απαλλασσόταν των κατηγοριών, αυτό σήμαινε την άρση της παύσεως και την αποκατάστασή του στο αξίωμα που κατείχε (απόδοση στεφάνου), εφόσον δεν είχε λήξει στο μεταξύ η θητεία του.

ΤΑ ΦΟΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Φονικά δικαστήρια ήταν τα δικαστήρια που δίκάζαν κυρίως τις ανθρωποκτονίες και μερικά ακόμη ιδιαίτερα σοβαρά αδικήματα, που απαιτούσαν ιδιαίτερη νομική αντιμετώπιση. Φονικά δικαστήρια ήταν ο Άρειος Πάγος, το Παλλάδιον, το Δελφίνιον, το Πρυτανείον και το δικαστήριο της Φρεατύδος, η πλειοψηφία των οποίων θεωρείται ότι δημιουργήθηκαν από το Δράκοντα.

--Άρειος Πάγος

Ο Άρειος Πάγος ιδρύθηκε μέσα στον 7ο αιώνα και είχε την έδρα του στο λόφο του Άρη. Πάνω στο λόφο αυτό, κατά την παράδοση, έγινε η πρώτη "φονική δίκη", κατά την οποία οι δώδεκα Θεοί του Ολύμπου δίκασαν τον Άρη.

Αρχικά, ο Άρειος Πάγος ήταν ένα σημαντικό πολιτικό όργανο, ελεύθερο να αποφασίζει για κάθε υπόθεση της πολιτείας, εξαιτίας της ανυπαρξίας γραπτών νόμων, για να περιορίζουν τις εξουσίες του. Είχε δικαστικές και

πολιτικές δικαιοδοσίες καθώς και το δικαίωμα να ασκεί ελεγκτική εξουσία στους πολίτες που είχαν αναλάβει κάποιο αξίωμα. Στη συνέχεια όμως, μετά το 462 π.Χ., οι αρμοδιότητές του περιορίστηκαν μόνο σε συγκεκριμένο δικαστικό έργο, που ήταν η εκδίκαση των φονικών δικών, ενώ οι υπόλοιπες μεταβιβάστηκαν στην Εκκλησία του Δήμου, στη Βουλή των Πεντακοσίων και στο δικαστήριο της Ηλιαίας.

Ο Άρειος Πάγος, σώμα παλαιότατο, με κύρος τεράστιο έπαιζε σπουδαίο και σωτήριο ρόλο στην πολιτική ζωή της Αθήνας. Από τα μυθικά χρόνια μέχρι τη νεότερη ιστορία της Αθήνας, ήταν το ισχυρότερο και δικαιότερο εχέγγυο ασφάλισης δικαίου των πολιτών. Κανείς ποτέ δεν του αφαίρεσε τη δικαιοδοσία για τα εγκλήματα αίματος, ούτε τον κατηγόρησε για έκδοση εσφαλμένης απόφασης.

Μέλη του Άρειου Πάγου γίνονταν όσοι είχαν ασκήσει το αξίωμα των εννέα αρχόντων (επώνυμοι, πολέμαρχοι, βασιλείς ή θεσμοθέται). Αρχικά, τα μέλη του άνηκαν στην ισχυρότερη τάξη, όμως στη συνέχεια είχε και αντιπροσώπους της δεύτερης τάξεως της πολιτείας, της τάξεως των ιππέων. Μετά τη λήξη της ετήσιας θητείας τους στο αξίωμα ενός από τους εννέα άρχοντες και μετά τη λογοδοσία τους εισερχόταν στο σώμα των Αρεοπαγιτών με ισόβια θητεία. Ο αριθμός των Αρεοπαγιτών υπολογίζεται περί τους εκατόν πενήντα και μετείχαν όλοι στη σύνθεση του δικαστηρίου του Αρείου Πάγου.

-- Καθ' ύλην αρμοδιότητα του Αρείου Πάγου μετά το 462π.Χ.

Ο Άρειος Πάγος δικάζε τις ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως και ορισμένες άλλες αξιόποινες πράξεις στις οποίες θύμα ήταν Αθηναίος πολίτης. Στη δικαιοδοσία του υπαγόταν;

- α) Ο εκούσιος φόνος, δηλαδή η εκ προθέσεως ανθρωποκτονία.
- β) Η σωματική βλάβη με θανατηφόρο πρόθεση.
- γ) Η πρόκληση θανάτου με δηλητήριο.
- δ) Ο εμπρησμός με διακινδύνευση ανθρώπινης ζωής.
- ε) Το αδίκημα της καταστροφής των ιερών ελαιών (ελαιόδεντρων και καρπών), που ήταν είδος δημόσιας ιεροσυλίας.

Οι ποινές που επέβαλλε ήταν θάνατος για φόνο, εξορία και δήμευση για τραυματισμό.

--Παλλάδιον

Στο Παλλάδιον δικάζαν 51 εφέτες υπό την προεδρία του άρχοντα-βασιλέα. Το Πάλλάδιον ήταν αρμόδιο για τους ακούσιους φόνους και για την προτροπή σε φόνο, εάν το θύμα ήταν πολίτης, για τους εκούσιους και ακούσιους όταν πρόκειται για μέτοικο, για ξένο ή δούλο. Επέβαλλε την ποινή της προσωρινής εξορίας χωρίς δήμευση, αλλά και χωρίς να μπορεί να γυρίσει στην Αττική παρά μόνο με την άδεια των συγγενών του νεκρού.

--Δελφίνιον

Στο Δελφίνιον δικάζαν 51 εφέτες υπό την προεδρία του άρχοντα-βασιλέα. Το δικαστήριο αυτό ήταν αρμόδιο για ορισμένες ειδικές περιπτώσεις φόνου στις οποίες ο βασιλέας, αφού έκανε την ανάκριση έκρινε ότι η ανθρωποκτονία ήταν συγχωρητέα ή νόμιμη (φόνος δίκαιος). Αυτό συνέβαινε στην περίπτωση που το θύμα σκοτώθηκε σε αθλητικούς αγώνες ή στον πόλεμο κατά λάθος ή πιάστηκε έχοντας παράνομες σχέσεις με τη σύζυγο, την κόρη, τη μητέρα, την αδερφή ή την ελεύθερη παλλακίδα του φονιά.

--Το δικαστήριο της Φρεατύδος

Στο δικαστήριο της Φρεατύδος δικάζαν 51 εφέτες υπό την προεδρία του άρχοντα-βασιλέα. Στη Φρεατύδα, κοντά στη θάλασσα, δικάζονταν αυτοί που, ενώ είχαν εξοριστεί προσωρινά για θάνατο από αμέλεια, διέπρατταν νέο έγκλημα με προμελέτη. Αυτοί απολογούνταν από μία βάρκα, μπροστά σε δικαστές που κάθονταν στην ακτή. Εάν αθωνόνταν, γύριζαν στη ξένη χώρα, ενώ εάν καταδικάζονταν, εκτελούνταν.

--Πρυτανείον

Το πέμπτο αυτό δικαστήριο αίματος αποτελούνταν από το βασιλέα και τους τέσσερις φιλοβασιλείς και συνεδρίαζε μπροστά στο πρυτανείο. Η λειτουργία του περισσότερο και από τη σύνθεση του μαρτυρεί μια μακρινή καταγωγή. Δίκαζε ερήμην τον άγνωστο φονιά ή δίκαζε το ζώο ή το αντικείμενο από πέτρα, σίδηρο ή ξύλο, που προκάλεσε το θάνατο ανθρώπου, επιβάλλοντας αυστηρές ποινές. Το ζώο συνήθως θανατωνόταν, ενώ το αντικείμενο μεταφερόταν εκτός των συνόρων της Αττικής ή πεταγόταν στη θάλασσα. Μόνο με τον τρόπο αυτό μπορούσε να επέλθει κάθαρση από το μίasma που είχε προκαλέσει η ανθρωποκτονία.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΩΝ

Η Βουλή των Πεντακοσίων ήταν το δεύτερο βασικό πολιτειακό όργανο, το πιο σημαντικό σε μια δημοκρατική πόλη.

Συγκροτείτο από πεντακόσιους βουλευτές, εξού και το όνομα της, οι οποίοι αναδεικνύονταν με κλήρωση, πενήντα για καθεμιά από τις δέκα φυλές. Έτσι η Βουλή ήταν ένα όργανο της πόλης στο οποίο μετείχαν όλοι οι δήμοι της Αθήνας.

Οι Αθηναίοι μπορούσαν να ασκήσουν το βουλευτικό αξίωμα δύο φορές στη ζωή τους, χωρίς όμως η θητεία τους να είναι συνεχόμενη. Οι πενήντα βουλευτές κάθε φυλής εναλλάσσονταν στην εξουσία με κλήρωση και ασκούσαν καθήκοντα για το χρονικό διάστημα μιας «πρυτανείας», το 1/10 ή το 1/12 του έτους. Η Βουλή συνεδρίαζε καθημερινά και σε έκτακτες περιπτώσεις συνεδρίαζε ακόμα και τη νύκτα. Δεν συνεδρίαζε μόνο τις ημέρες των εορτών τις αποφράδες μέρες (δυσοίωννες μέρες).

Η Βουλή είχε νομοθετικές, διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες. Ήταν το όργανο που είχε το συντονισμό κάθε κρατικής δραστηριότητας.

Η δικαστική εξουσία της Βουλής αρχικά ήταν πολύ εκτεταμένη, καθώς είχε το δικαίωμα να επιβάλλει ακόμη και θανατικές ποινές. Στη συνέχεια, όμως η εξουσία της αυτή περιορίσθηκε. Έκτοτε η Βουλή δεν είχε δικαιοδοσία να επιβάλλει θανατική ποινή ούτε φυλάκιση, αλλά ούτε και μεγάλο χρηματικό πρόστιμο, ενώ επίσης οι αποφάσεις της υπόκειντο σε έφεση στο δικαστήριο, το οποίο μπορούσε να εκδώσει διαφορετική απόφαση.

--Αυτεπάγγελτη δίωξη από τη Βουλή

Η Βουλή μπορούσε αυτεπάγγελα να επιληφθεί ορισμένων υποθέσεων, που ήταν συναφείς με τις διοικητικές τις αρμοδιότητες. Μπορούσε να επιληφθεί υποθέσεων παρανομιών που διέπρατταν οι εν ενεργεία αξιωματούχοι, γενικά τα πρόσωπα με δημόσια καθήκοντα ή εκείνοι που διαχειρίζονταν χρήματα. Οι καταγγελίες μπορεί να προέρχονταν είτε από το σώμα των δέκα λογιστών της Βουλής, της βουλευτικής δηλαδή επιτροπής που διενεργούσε οικονομικό έλεγχο στο τέλος κάθε πρυτανείας, είτε από τα ίδια τα μέλη της, τους βουλευτές. Η Βουλή θα αποφαινόταν στη συνέχεια περί της ενοχής ή όχι του αξιωματούχου σε σχέση με τα αδικήματα για τα οποία αυτός κατηγορείτο. Στην περίπτωση που ο αξιωματούχος κρινόταν ένοχος, η υπόθεση παραπεμπόταν στο δικαστήριο της Ηλιαίας.

--Εισαγγελία ενώπιον της Βουλής

Η Βουλή μπορούσε να επιληφθεί και υποθέσεων που καταγγέλλονταν ενώπιον της από οποιονδήποτε τρίτο, είτε ελεύθερο πολίτη είτε δούλο ή ξένο. Ενδεικνυόταν η ενώπιον της άσκηση καταγγελιών που απαιτούσαν ταχύτητα στη διαδικασία, όπως δημόσια αδικήματα που έθεταν την πόλη και το πολίτευμα σε κίνδυνο.

Η Βουλή για όσες εισαγγελίες είχαν ασκηθεί ενώπιόν της είχε δύο δυνατότητες, είτε να απορρίψει την κατηγορία, αν την έκρινε ανίσχυρη, είτε να την κάνει δεκτή και να ορίσει ημερομηνία μιας δεύτερης συνεδρίασης. Στη δεύτερη αυτή συνεδρίαση είχε τις εξής δυνατότητες

α) να επιβάλλει πρόστιμο

β) να εκδώσει απόφαση περί παραπομπής της υποθέσεως στην Ηλιαία ή στην Εκκλησία του Δήμου.

Οι δικαστές που δίκάζαν στη συνέχεια την υπόθεση δεν δεσμεύονταν καθόλου από οποιαδήποτε απόφαση της Βουλής και ήταν ελεύθεροι να επικυρώσουν ή να ανατρέψουν την απόφαση της.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

--Εγκληματικές υποθέσεις

Όλη η διαδικασία στις εγκληματικές υποθέσεις χαρακτηρίζονταν από έντονο αρχαϊσμό. Αν το θύμα έδωσε συγχώρεση πριν πεθάνει, κανένας δεν μπορεί να κάνει τίποτα εναντίον του εγκληματία. Διαφορετικά υπερασπιστές του θύματος ήταν οι κοντινοί συγγενείς του. Ο μέτοικος αντιπροσωπευόταν από τον προσάτη του και ο δούλος από τον κύριο του. Υπήρχε επίσης η δυνατότητα οι συγγενείς να συμβιβαστούν με τον εγκληματία και να τον απαλλάξουν από κάθε καταδίωξη με χρηματικό αντάλλαγμα. Ωστόσο, για έχει ισχύ ο συμβιβασμός έπρεπε να τον δεχτούν ομόφωνα όλοι οι συγγενείς.

Η διαδικασία της δίκης άρχιζε με μια τελετή. Οι συγγενείς πήγαιναν κοντά στον νεκρό και έστηναν στο χώμα του τάφου μια λόγχη: Ήταν η κήρυξη πολέμου. Αυτό απέκλειε τον κατηγορούμενο, με μια διακήρυξη του βασιλέα, από τους ιερούς χώρους και από την αγορά μέχρι την ημέρα της δίκης: πρόκειται για αφορισμό. Η ανάκριση γινόταν σε τρεις συνεδρίες (προδικασία) που συνερχόταν κατά μηνιαία διαστήματα στο ύπαιθρο. Πριν από την διαδικασία προσφερόταν θυσία ενός κριού, ενός χοίρου και ενός ταύρου. Μπροστά στον βωμό τα δυο μέρη ορκιζόταν επίσημα πάνω στα γεγονότα. Στον Άρειο Πάγο οι διάδικοι στέκονταν όρθιοι σε δύο βράχια: σε αυτόν της προσβολής και σε αυτόν του ανελέητου. Κάθε πλευρά είχε το δικαίωμα να μιλήσει δύο φορές. Μετά από την πρώτη απολογία του ο κατηγορούμενος μπορούσε να αποφύγει ακόμα την καταδίκη του με την εκούσια εξορία του και την εγκατάλειψη της περιουσίας του. Αν οι ψήφοι μοιραζόταν εξίσου στο ενάγοντα και στον κατηγορούμενο ο τελευταίος απαλλάσσόταν χάρη στην ψήφο της Αθηνάς.

Γενικά, για να απαλλαγεί από το άγος που επέσυρε η κατηγορία της ανθρωποκτονίας, έπρεπε να υποβληθεί σε εξαγνισμούς και καθαρισμούς.

--Λαϊκά δικαστήρια

Όλες οι υποθέσεις που δεν πήγαιναν στα δικαστήρια αίματος ανήκαν στα λαϊκά δικαστήρια. Εκεί η δουλειά ήταν τεράστια, γι' αυτό υπήρχε η ανάγκη να ανακουφιστούν τα κοινά δικαστήρια από τις δικογραφίες. Υπήρχαν οι δικαστές των δήμων. Τριάντα περιοδεύοντες δικαστές, τρεις κατά φυλή, είχαν αποστολή να πηγαίνουν και να ρυθμίζουν διαφορές που δεν ξεπερνούσαν τις δέκα δραχμές. Τις αστικές υποθέσεις που ξεπερνούσαν αυτή την αξία τις διαβίβαζαν στους διαιτητές. Όλοι οι Αθηναίοι που ήταν εξήντα χρονών, όφειλαν να εγγραφούν στο καταλόγους των διαιτητών, για να ασκήσουν αυτό το λειτούργημα για ένα χρόνο. Οι διαιτητές ήταν μοιρασμένοι σε δέκα τμήματα, ένα κατά φυλή. Αυτή η διαδικασία ήταν γρήγορη και συνοπτική: ο διαιτητής επιφορτιζόταν και με την ανάκριση και με τη δίκη. Ο διαιτητής, όταν κατατοπιζόταν πάνω στα γεγονότα, έκανε μια απόπειρα συμφιλίωσης. Αν δεν πετύχαινε έβγαζε την απόφαση, την οποία ασφάλιζε με ένα ιδιαίτερο επίσημο όρκο. Αν την δέχονταν και τα δυο μέρη όλα τελείωναν. Αν η μια πλευρά δεν την δεχόταν κατέφευγε στο δικαστήριο των ηλιαστών.

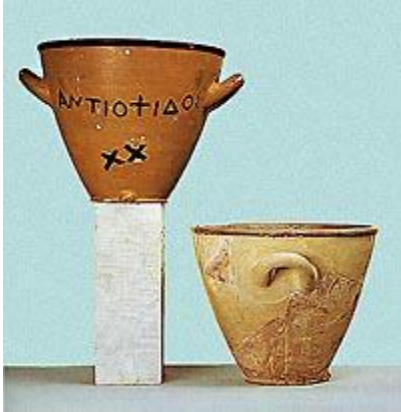
Τα μέλη των λαϊκών δικαστηρίων ήταν κυρίως κάτοικοι της πόλης, που προέρχονταν από μεσαίες και κατώτερες τάξεις της πόλης, του λιμανιού και των προαστίων. Με δικαστές που στην πραγματικότητα λοιπόν δεν ήταν παρά ένορκοι, οι υποθέσεις έπρεπε να είναι παρασκευασμένες για την ημέρα της ακρόασης. Η ηγεμονία είχε λοιπόν μεγάλη σημασία, γιατί περιλάμβανε, πριν από τη συζήτηση, όλη την ανάκριση. Αυτή ανήκε, για τις περισσότερες δίκες, στους άρχοντες:

- στο βασιλέα για τις πράξεις που είχαν σχέση με τη λατρεία,
- στο άρχοντα για αυτές που αφορούσαν το ιδιωτικό δίκαιο
- στο πολέμαρχο για τις πράξεις που αφορούσαν τους ξένους, εγκατεστημένους στην αττική ή προνομιούχους
- στους θεσμοθέτες για ότι είχε σχέση με το δημόσιο συμφέρον
- στους έντεκα, οι οποίοι εισήγαγαν τις υποθέσεις που συνεπάγονταν προληπτική κράτηση και συνοπτική διαδικασία
- στους ναυτόδικους αρχικά, και στη συνέχεια στους θεσμοθέτες, οι οποίοι είχαν στην δικαιοδοσία τους κυρίως τις διαφορές των εφοπλιστών, των μεταφορέων και των εργατών του λιμανιού.
- στους εισαγωγείς, οι οποίοι εισήγαγαν τις εμπορικές υποθέσεις.

Η πρόσκληση προς τον εναγόμενο να έρθει στο δικαστήριο γινόταν από τον ίδιο τον ενάγοντα, που συνοδευόταν από δύο μάρτυρες, η κατάθεση των οποίων, σε περίπτωση απουσίας του εγκαλουμένου, θα επέτρεπε τη διεξαγωγή της δίκης ερήμην. Κάθε αγωγή κατατιγόταν γραπτή στον αρμόδιο άρχοντα. Εάν τη δεχόταν ο άρχων, ο εγκαλών κατέβαλλε αμέσως τα δικαστικά έξοδα. Ο αρμόδιος άρχοντας όριζε τότε την ημέρα της ανακρίσεως και τοιχοκολλούταν το κείμενο της αγωγής. Η ανάκριση άρχιζε με την ένορκη δήλωση για την αλήθεια των ισχυρισμών της κάθε πλευράς και η γραπτή διατύπωση της έμπαινε στο φάκελο. Αν ο εναγόμενος δεχόταν ότι η αίτηση δεν πάσχει ως προς τους τύπους, η δίκη διεξαγόταν ως προς την ουσία. Αποδεικτικά στοιχεία ήταν: οι νόμοι, τα συμβόλαια, οι καταθέσεις ελεύθερων ανθρώπων, οι δηλώσεις δούλων που είχαν γίνει ύστερα από ανάκριση, οι όρκοι των διαδίκων, τα οποία προστίθονταν στο φάκελο. Όταν τέλειωνε η ανάκριση, αν επρόκειτο για δημόσια υπόθεση ο άρχοντας φυλούσε το φάκελο σφραγισμένο μέσα σε ένα κιβώτιο ως την ημέρα της ακρόασης. Αν επρόκειτο για ιδιωτική υπόθεση τον διαβίβαζε στο διαιτητή, για να κάνει εκείνος μια προσπάθεια συμφιλίωσης. Στην περίπτωση που αποτύγχανε η απόπειρα, ο διαιτητής έβαζε όλα τα στοιχεία σε δυο χωριστά κιβώτια τα σφράγιζε, πρόσθετε την απόφαση της διαιτησίας και όλα αυτά τα παρέδιδε στους δικαστές της φυλής του εναγόμενου που ήταν αρμόδιοι να εισαγάγουν την υπόθεση στο δικαστήριο.

Ο άρχοντας ζητούσε από τους θεσμοθέτες να ορίζουν την ημέρα της ακρόασης και τον αριθμό των δικαστών που θα δικάζαν. Η ημερομηνία της ακρόασης ήταν συχνά πολύ απομακρυσμένη εξαιτίας του πλήθους των δικών και των αναβολών.

Έφτανε λοιπόν η μέρα της ακρόασης. Η συνεδρίαση άρχιζε νωρίς το πρωί. Άρχιζε με μια θυσία και μια προσευχή. Αμέσως ο κήρυκας απήγγειλε των κατάλογο των υποθέσεων που θα δικάζονταν και ο γραφέας διάβαζε την αίτηση ή την κατηγορία και την δήλωση που παρουσίαζε η υπεράσπιση. Ο λόγος δινόταν διαδοχικά στο ενάγοντα και τον εναγόμενο. Καθένας μιλούσε για λογαριασμό του εκτός από τις γυναίκες, τους ανήλικους, τους δούλους και τους μέτοικους, που αντιπροσωπεύονταν από το νόμιμο κηδεμόνα τους, τον κύριο τους ή τον εργοδότη τους. Ο διάδικος που δεν ένιωθε ικανός να ετοιμάσει ο ίδιος το λόγο του, τον παρήγγειλε σε ένα επαγγελματία, τον

λογογράφο και τον μάθαινε απέξω ή ζητούσε από το δικαστήριο την άδεια να βοηθηθεί ή να αντικατασταθεί από ένα φίλο του, που ήταν πιο ικανός στο λόγο. Η απόφαση έπρεπε να απαγγελθεί την ίδια μέρα για αυτό και η διάρκεια των αγορεύσεων ήταν μετρημένη και καθοριζόταν από τη σπουδαιότητα της υπόθεσης. Η κλεψύδρα, ένα δοχείο με στενό στόμιο στη βάση του, είχε αυτή την

αποστολή. Όταν ο ενάγων ένωθε πως η υπόθεση δεν πήγαινε πια καλά για αυτόν μπορούσε και τελευταία στιγμή να αποσύρει την κατηγορία.

Όσο διαρκούσε η συζήτηση ο ρόλος των δικαστών ήταν ρόλος βουβών και παθητικών ένορκων. Αμέσως μετά καλούντα από τον κήρυκα να ψηφίσουν. Ψήφιζαν χωρίς συζήτηση και η μυστική ψηφοφορία εξασφάλιζε την ελευθερία. Κάθε ένορκος έπαιρνε δυο χάλκινα κέρματα, το ένα ακέραιο για την αθώωση, το άλλο τρυπημένο για την καταδίκη. Έριχνε το κέρμα που θα λογαριαζόταν σε μια χάλκινη υδρία (αμφορέας) και το άλλο σε μια ξύλινη κάλπη. Σε περίπτωση αθώωσης όλα είχαν τελειώσει. Σε περίπτωση καταδίκης υπήρχαν δυο δυνατότητες. Η ποινή άλλοτε αφηνόταν

στη διάκριση των δικαστών ενώ άλλοτε καθοριζόταν από ένα νόμο ή από το ψήφισμα της Εκκλησιάς που παρέπεμπε την υπόθεση στο δικαστήριο ή από προηγούμενη συμφωνία των διαδίκων. Στις δίκες της πρώτης κατηγορίας ήταν απαραίτητη μια καινούρια διαδικασία. Ο ενάγων και ο εναγόμενος πρότειναν ο καθένας στο δικαστήριο μια ποινή: ήταν η τήμησης και η ανατίμησης. Είχαν μικρό χρονικό διάστημα για να δικαιολογήσουν τα λεγόμενα τους και μετά γινόταν μια δεύτερη ψηφοφορία με την οποία οι δικαστές δέχονταν τη μια ή την άλλη πρόταση χωρίς δικαίωμα μέσης λύσης. Η απόφαση γνωστοποιούνταν στους ενδιαφερόμενους γραπτά με σκοπό την εκτέλεση.

Οι σωματικές ποινές ήταν:

- θανατική ποινή, που τιμωρούσε το φόνο εκ προμελέτης, την ιεροσυλία και την προδοσία και μπορούσε να πλήξει κάθε έγκλημα που ήταν λίγο ως πολύ εξομοιώσιμο μ' αυτά,
- εξορία, που αντικαθιστούσε συχνά την ποινή του θανάτου,
- ατιμία, που αρχικά ισοδυναμούσε με την εκτός κοινωνίας θέση του κατάδικου και έπειτα με αφαίρεση μόνο των πολιτικών του δικαιωμάτων
- καταδίκη σε δουλεία
- φυλάκιση
- μαστίγωση, που επιβαλλόταν μόνο στους δούλους.

Οι ατιμωτικές ποινές ήταν:

- στέρηση ταφής, που μπορούσε να επιβληθεί μεταθανάτια
- απαγόρευση στις μοιχαλίδες να φορούν στολίδια και να μπαίνουν στους ναούς
- κατάρα , σε ορισμένες φυγοδικίες
- ατιμωτική εγγραφή πάνω σε μία στήλη

Οι χρηματικές ποινές ήταν:

- ολοκληρωτική ή τμηματική δήμευση
- πρόστιμο
- αποζημίωση

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της εργασίας διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν καίριες διαφορές μεταξύ των σύγχρονων και των αρχαίων δικαστηρίων. Τα δικαστήρια και στην αρχαία Αθήνα και σήμερα παρόλο που αποσκοπούν στην δικαιοσύνη, έχουν ποικίλες και ουσιαστικές διαφορές τόσο στον τρόπο εκδίκασης όσο και στους δικαστές. Αρχικά αξίζει να σημειωθεί ότι σήμερα ο αριθμός των δικαστών είναι καθορισμένος, ενώ στην αρχαία Αθήνα εξαρτόνταν από την σημασία της δίκης και μπορούσε να φτάσει σε σοβαρές υποθέσεις μέχρι ένα μεγάλο αριθμό ατόμων, πράγμα το οποίο θα επαινούσε κανείς, καθώς συνέβαλε στην λήψη δίκαιων αποφάσεων. Όμως αξιοσημείωτο στοιχείο επίσης είναι ότι τα δικαστήρια δεν απαρτίζονται πλέον από απλούς πολίτες αλλά από έμπειρους μορφωμένους ανθρώπους που έχουν τη δυνατότητα να κρίνουν ορθότερα τις κατηγορίες και τα επιχειρήματα των κατηγορών, χωρίς να επηρεάζονται εύκολα από συναισθηματικά και ηθικά επιχειρήματα, όπως γινόταν στην αρχαιότητα. Επομένως οι αποφάσεις είναι σίγουρα δικαιότερες σήμερα από ότι στην αρχαία Αθήνα. Επιπλέον στην εποχή μας υπάρχουν περισσότερες κατηγορίες δικαστηρίων και οι δικαστές είναι ιδιαίτερα εξειδικευμένοι στον τομέα τους, έχοντας πείρα στο κάθε είδος υπόθεσης που αναλαμβάνουν. Ενώ αντίθετα στην αρχαία Αθήνα υπήρχαν λιγότερα ειδή δικαστηρίων και οι δικαστές δεν καταρτίζονταν κατάλληλα στον καθένα. Συμπληρωματικά στις μέρες μας οι κατηγορούμενοι εκπροσωπούνται από δικηγόρους που τους υπερασπίζονται καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης, ενώ στα αρχαία δικαστήρια ο καθένας αναλάμβανε την υπεράσπιση του εαυτού του εκφωνώντας λόγους που συνήθως συνέτασσαν οι λογογράφοι. Ακόμα στα σύγχρονα δικαστήρια υπάρχει περισσότερη αλληλεπίδραση μεταξύ τα δικαστών, των δικηγόρων και των διαδίκων σε αντίθεση με την αρχαιότητα, όπου οι δικαστές ήταν παθητικοί ακροατές. Τέλος αξίζει να σημειωθεί και η έντονη φιλοδικία που χαρακτήριζε τους αρχαίους Έλληνες, καθώς ήταν σπάνιο φαινόμενο κάποιος πολίτης να μην έχει εμπλακεί ποτέ σε δικαστικούς αγώνες. Τα τελευταία χρόνια παρόλο που οι δικαστικές υποθέσεις είναι πολλές, οι σημερινοί Έλληνες όχι μόνο δεν επιδιώκουν αλλά προσπαθούν να αποφεύγουν τα δικαστήρια ακόμα και αν έχουν αδικηθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-- Σ.ΑΔΑΜ-ΜΑΓΝΗΣΑΛΗ, «Η απονομή της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, 5ος-4ος π.χ. αι.», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, Σελ. 77-111, 39-58

-- ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Εκδοτική Αθηνών, τομ. Γ1, Αθήνα 1972, σελ. 59-61, 96-97

-- ANTONY ANDREWES, «Αρχαία Ελληνική κοινωνία», Εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1987, σελ 269

-- CLAUDE MOSSE, «Η αρχαϊκή Ελλάδα», Εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1987, σελ. 176-185

-- GUSTAVE GLOTZ, «Η ελληνική πόλις», Εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1981, σελ. 240-258

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

--www.fhw.gr

--www.greekalert.com

--www.egolpion.com

--www.el.wikipedia.org